Jüdische Pester Zeitung.

יידישע פעסטער צייטונג

דיעזעס בלאטס ערשיינט
דריימאל וואכענטליך
פונקטאנ, מיטוואך אונד פרייטאג
אונד קאסטט
פיר עסטערייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פיערטעליעהר-2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיר אויסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיערטעליעהר 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

איך דיעזע צייטונג קאנן מא
יעדען מאג
פרענומעריראן
אונד דער פרענומעריראציאנס-פרייס
בעזאנגען מיט דעם עפסאנגען דעס
ערסטען בלאטעס.
דיא רעדאקציאן בעפינדעט
זיך אין
פעסט
וואיטצנער בולווער נומ׳ 29
וואהן מאן איך דיא פרענומעראציאנס-
אנס-גלדער צו זענדען בעליעבן.

פעסט, פרייטאג ב חשון התרמ״ד. — Pest, den 2. November 1883. — פינפצעהנטער יאהרגאנג, Nr. 128.

דיא האדע פאליטיק מיט דער נאטור.

אים פארגאנגענען ארטיקעל ערקלערטען וויר, דאס מאן איך צווייערלייא וויזע עלעקטריציטעט ערצייגען קאנן, ערסטענס דורך ריבונג, אינדעם מאן בערג-שטיין, גלאז אדער זיגעל-לאק ריבט; צווייטענס דורך בערירונג, אינדעם מאן פערשידענע מע-טאללען, ווי א צינק אונד קופפער, מיט אינאנדער אין בערירונג ברינגט; דריטטענס קאנן מאן איך מיט דער ווערמע עלקטריציטעט הערפאברינגען, וועגן מאן נעמליך איזען אונד בלייא וויינקעל-פארטיג אי-אינאנדער לאטהעט אונד דאס גאנצע אן דער גע-לאטהעטען שטעללע ערווערמט, זא ענטשטעהט אן דער אנדערען איזערנען, נאך קוהלען שפיצע „פאזי-טיוו“ אונד אן דער אנדערען, נאך קוהלען בלייער-נען שפיצע „נעגאטיוו“ עלעקטריציטעט. אבער מיט אללען דיעזער דרייא ארטען פאן עלעקטריציטעט-ערצייגונג קאנגטע מאן בז׳ יעטצט נאך פיינע גראס-ארטיגען ערשיינונגען הערפארברינגען. אם מיס-טען קאנגטע מאן נאך מיט דער בערירונגס-עלעקטריציטעט, מיט צינק, שוועפעלזיערע אונד קופפער, עטוואס מאכען; אבער אלל דיעזע זינד קי-נע בילליגען שטאפפע, זא וואיזדען באלד איס-געבריכט אונד מאן מוסטע זא דורך נייע ערזעצען.

נון איזט מאן אין דיעזעם אהרהונדערט דא. דייך געקאממען, דאס דיא עלעקטרישען אונד מאג-נעטישען קרעפטע מיט אינאנדער אים צוזאממענ-האנגע שטעהען; א, דאס דיא מאגנעטישען קרעפטע אים איזען עבען נור עלעקטרישע קרעפטע זינד. ווייר האבען שאן אין נוממער 99 אונזערעס בלאט-טעס ערווערגט, דאס וועגן מאן דיא צווייא דרעהטע אים אינער צינק- אונד קופפער-פארריכטונג (באט-טעריע) אם הוס-פארטיגעס איזען אומזיקעלט, זא דאס דיא עלעקטרישען קרעפטע אים דאס איזען הע-רומלייפען מוסען, זא ווייר דאס איזען זאפארט מאג-נעטיש. איך דיעזעם געזעטצע בערוהט דער טעל-גראף. וועגן מאן נעמליך פאן דער אים יונגע 2 דרעה-טע בייספעלסווייזע בז׳ נאך לאנדאן לייטעט אונד זא דארט אום אין הוס-פארטיגעס איזען אומ-וויקעלט, זא ווייר עס דארט, זאבאלד דער דיא בי-דען דרעהטע מיט דעם צינק אונד קופפער אין בערירונג געבראכט ווערדען, מאגנעטיש אונד צערדם אינע איזערנע פארריכ-טונג אן. זאבאלד מאן אבער דער דראהט פאם צינק אדער קופפער וועגנעמט, זא פערלערט דאס איזען דארט דיא מאגנעטישע קראפט אונד לאסט דיא איזערנע פארריכטונג פאללען. דורך דיעזעם אנצעהען אונד פאללגלאסען יונגער איזערנען פארריכטונג קאנן מאן דורך אכטראיינשטימונג אללערלייא צייכען מאכען: א, זאגאר דאס גאנצע „א-בנ-צע“ הערוויסבריינגען.

מיט אינעם וואהט: מאן קאנן דורך דיא עלעקטריציטעט דאס איזען מאגנעטיש מאכען, אין דען לעטצטערען אהרען איזט מאן דאריין געקאממען, דאס מאן איך דורך דען מאגנעט עלעקטריציטעט הער-פארברינגען קאנן. וועגן מאן איזען שטאהל-מאגנעט מיט דערגלייכען אומזיקעלט, זא ווייר זאפארט אין דען דרעהטען אין עלעקטרישער שטראם ערצייגט. (מאן שטעללט זיך דען דורכגאנג דער עלעקטריצי-טעט דורך דיא דרעהטע זא פאר, אלס ווירדען זיא דען דראהט, עבענזא וויא „אסטער דיא דראהטען, דורכפלעסען, ווענדאלב מאן גלייכהאלב פאם „עלעקטרישען שטראם“ שפריכט.)

נון, דאס ווערע דיא בילליגסטע ארט, אים עלעקטריציטעט צו ערצייגען, אין שטאהל-מאגנעט קאסטעט גאר ניכט פיעל אונד קאנן עוויג דויערן. מאן ברויכטע נור איינען זאלכען שטאהל-מאגנעט מיט דערגלייכען אומזיקעלן, אונד מאן העטטע דא אממער אונד עוויג עלעקטרישע שטראמע, מיט רע-גען מאן אם בילליגסטען ליכט אונד ווערמע ערצי-גען קאנגטע.

אבער דיא נאטור גיבט זיך ליידער ניכט זא בילליג הער. דער עלעקטרישע שטראם ענט-שטעהט דא נור אין דעמזעלבען איינגענבליקע, אין יעלכעם דער שטאהל-מאגנעט אין דיא דראהט-ווינדונגען געשטעקט ווירד. זאבאלד ער אבער שאן דארין שטעקט, הארט דער עלעקטרישע שטראם אים דראהטע איך. מאן האט אלזא נור פיר איינען אינגענבליק דען עלעקטרישען שטאם, אונד מיט דעם קאנן מאן וועניג מאכען.

נון איזט מאן אבער דארויך געקאממען, דאס וועגן מאן דען שטאהל-מאגנעט פאן דען דראהט-ווינדונגען הערויסציעהט, זא ענטשטעהט אין דעם-זעלבען אינגענבליקע דעם הערויסציעהונגס אין דען דראהט-ווינדונגען ווידער אין עלעקטרישער שטראם, דער עבענפאללס באלד פערשווינדעט.

וואס איזט הייר נון צו טהון?

נון דא האט דיא נאטור אונס ווידער איך דיא ארבייט אנגעוויעזען, דא זאגט זיא: „מעגיט, וועגן דיא מיט מיר עטוואס מאכען ווללסט, זא מוסט דיא ארבייטען!“ — אים אללא אין דען דראהט-ווינדונגען פארטיערענד דיא עלעקטרישע שטראמ-מונג צו ערצייגען, מוס מאן דען שטאהל-מאגנעט אים דען דראהט-ווינדונגען פארטיערענד הער-אויסצעהען אונד אידן אין דעזעלבען ווערעד הינ-שטעקען. בייס הערויסצעהען דורכגאנגס דיא דרעהטע אין עלעקטרישער שטראם, אונד עבענזא בייס הו-נינשטעקען, דורך דאס פארטיערענדע הערוים-ציעהען אונד הינישטעקען דעס שטאהל-מאגנעטס עגשטעהען אללא פארטיערענד אין דען דראהט-ווינדונגען עלעקטרישע שטראמע.

עס ווירד אללא דורך דיא ארבייט דעס הער-אויסצעהענס אונד הינישטעקענס דעס שטאהל-מאגנעטס עלעקטריציטעט ערצייגט, אונד דיעזע עלעקטריציטעט, ווי ארבייט הייסט מאן „ארבייטס-עלעקטריציטעט“ אדער דינאמא-עלעק-טריציטעט.

דאך איך הייר טייבט דער מענש מיט דער נאטור דיא האדע פאליטיק. ער פערלייכטעט ניכט זעלבסט דיא ארבייט דעס הערויסצעהענס אונד הינישטעקענס, זאנדערן לאסט דיעזעלבע דורך דיא דאמפפקראפט דער נאטור פערריכטען — אונד צוואר געשיעהט דיעס איך פארגעדע וויזע: עס ווירדען דא אן איינעס קרייזע מעהרערע שטאהל-מאגנעטע בעפעסטיגט, אינגעהאלב דיעזעס קרי-זעס איזט אין דאר, יעלכעס פאן איינעס דראהטע טייזענדפאך אומזיקעלט ווירד. ווירד נון דיעזעס דאר מיט דען פיעלען דראהט-ווינדונגען אינגער-האלב דיעזעס קרייזעס, דער מיט שטאהל-מאגנעטען אומגעבען איזט, גערעהט, זא עגטפעהונגען זיך ביא דיעזער דרעהונג דיא דראהט-ווינדונגען פארטיער-רענד פאן איינעס דער מאגנעטע אונד געהערען זיך דען אנדערען, וואהריך אין דען דרעהטען פארט-ווערענד עלעקטרישע שטראמע ערצייגט ווירד. דענן דאס פארטיערענדע פארטרעטען דער דראהט-ווינדונגס פאן איינעס מאגנעטע צום אנדערען איזט עבענזא וויא יענעס הערויסצעהען אונד הינ-שטעקען דעס שטאהל-מאגנעטעס. דיעזעס דאר לאסט מאן נון גאנץ איינפאך דורך איינע דאמפפ-מאשינע אין בעוויגונג זעטצען — אונד יע שנעללער דאס דאר גערעהט ווירד, דעסטא שנעללער ענט-פערנט עס זיך פאן דען מאגנעטען אונד גערעהט זיך ווייערער דענזעלבען, אונד זא ווערדען פארט-ווערהרענד גווארטיגע עלעקטרישע שטראמע אין דען דראהט-ווינדונגען ערצייגט, מיט דענען מאן זאלכע ערשיינונגען הערפארברינגען קאנן, דא מאן בז׳ יעטצט גאר ניכט הערפארברינגען קאנגטע. איין זאלכעס ליכט, וויא מאן מיט דיעזען ערצייגען קאנן, קאנן מאן מיט איינער אנדערען קראפט אדער איינעם אנדערען שטאפפע איך דער וועלט ניכט ערצייגען. —

דיעזע פיעלען דינאמא-עלעקטרישען מאשינען, דיא מאן דא אין דער ווייגער עלעקטרישען איס-שטעללונג ווערדט, פערוועטצען איינען אין שטייגען אונד בעוואונדערונג. מאן הארט דא איין פארטווער-רענדעס זוזען אונד ברוזען, איין זורען, קרעכצען אונד עכצען, אלס ווירדע דיא נאטור דארבער צירנען, דאס דיא מענשען זיא צווינגען, אהרך גע-היימען קרעפטע צום פארשיינע צו ברינגען, שאן דיא פארטווהרענדען דרעהונגען דער דראהט-ווינדונגען ברינגען זאלכע פונקען הערפאר, וועלכע דען מענשען עבענזא וויא דאס ציקען דעס בלוטעס בלענדען.

דער מענש נעהט אבער נאך ווייטער. ער קאנן איך בערייטס דורך דיא עלעקטריציטעט זעל-בער איינע מאשינע אין בעוויגונג זעטצען אונד ברויכט גאר ניכט מעהר דען דאמפף דאצו. דיא עלעקטריציטעט זעלבער מוס אללא הייר הער-דאלטען, מיט זעלבער דיא דראהט-ווינדונגען אין בעוויגונג זעטצען, אום עלעקטרישעס ליכט צו ער-צייגען. — איך וועלכע ווייז נעשיעהט דאס?

נון אום דעס צו ערקלערען, מוסען ווייר דען לעזער אבער דען מאגנעט בעלעהרען. דער לעזער ווירד זיך נאך אין דען הוס-איזענפארטיג געבראכטען שטאהל-מאגנעט ערינערן, מיט וועלכעם מאן פאר צייטען פיער איפצישלאגען פפלעגטע. בייגען ווייר נון איינען זאלכען שטאהל-מאגנעט ווידער איך, מאכען איהן צו איינער גערادען שטאנגע אונד הענגען איהן אין דער מיטטע אן איינעס פארען איך. ווייר ווערדען הייר באלד דיא בעמערקונג מא-כען, דאס זיך דאס איינע ענדע דערזעלבען אממער נאך נאהרען אונד דאס אנדערע נאך זיהען ריכטען ווירד. וואהן אממער ווייר דיעזעלבע דרעהען ווער-דען, זא ווירד זיא זיך, זאבאלד ווייר זיא ווידער פייללאסען, זא ריכטען דאס איינע ענדע נאך נאהרען אונד דאס אנדערע ענדע נאך זיהען געוויגט. דעס איזט: איך דיעזעס בעזוהטען בערוהט איך דער זאגענאנטע „מאמפאס“, וועלכער דען שפפערן איך דעם מעדע דיא ריכטונגען דער פערשיעדענען ווערטעגענדען אנציעט.

בעציעהנגס ווייר נון דאס ענדע, דאס זיך נאך נאהרען ווענדעט, מיט אינעס קרייזע-שטרך אונד הייסען ווייר דיעזעס נאך דעס נאהרען געריכטעטע ענדע נאך-אל (נארד-ענדע), אונד דאס נאך דעס זזהען געריכטעטע ענדע זיד-אל (זיד-ענדע). — עטצט נעהמען ווייר אינען אנדערען, צוויי גערא-דען שטאנגע אויפגעבאגען שטאהל-מאגנעט, הענגען איהן עבענפאללס אין דער מיטטע אן אינעס פאדען אויף, אונד ווייר ווערדען זעהען, דאס ער עבענפאללס דאס אינע ענדע נאך דעס נאהרען אונד דאס אנדערע ענדע נאך דעס זיהען ריכטען ווירד. אויך אן דיעזעס בעוויגונג ווייר דען נאהרד-אל מיט אינעס קרייזע-שטרך.

פאקעל-טרעגערן אונטער מוזיק-קלאנגען צום „האטעל נאציאנאל", וא דר' אטוואש זיין אבשטיינע. קוואר־טער נעגאמען האטעל. דער אדוואקאט דר' פראנץ בעקעל, פרעזידענט דער אונאבהענגיקייטס־פארטיא, העלט אן דר' אטוואש אינע שווארנ־פאללע אנשפראכע, דא מיט דען וארטען שלאם: „זיא האבען דעם אונגארישען רעכטסזיעזען דורך איהרע ווירקזאמקייט אין גרעדזאזא דיא אנערקענונג אייראפאס ערראנגען; זיא האבען זיך פאן דען לעבערלען פארארטהיילען געגען דיא אינגלילכען יודען נ־יכט בעאיירען לאסען אונד האבען מיט מענגלהעם מוטהע פיר רעכט אונד גערעכטיגקייט געקעמפפט, ווער פיירן דאהער אין איהנען אינען דער ווירדיגסטען זאהנע דעם פאטערלאנדעס!" — דר' אטוואש דאנקט הערצלך פיר דיעזע ערהענ־בעצייגונג, אנדעם ער זאגט: „איך פערדיענע פיר מיין ווירקען צו גוסטען דער אינשולדיגן אנגעקלאגטען יודען אים טסא עסלארער פראצעסס קיינע בע־זאנדערע אנערקענונג. איך האבע יא גור מיינע פפליכט ערפיללט. איך בין פיר דאס רעכט איינגעשטאנדען בין! ווער אנדערס פערפאהרען העטטע, דער ווירדע עס פערדיענען, אלס „פפליכט־פערגעסענער מענש" געבראנדמארקט צו ווערדען!" (ווער ערבליקען אין דיעזעם פאקעלצוגע צו ערהרען דעם דר' אטוואש איינע ערהענבעצייגונג איך פיר דאס „ווענגהיים, דא דר' אטוואש הער אין ערסטער ריהע נור פערמאנע זיינער טהעטגקייט צו גוגסטען דער אנגעקלאגטען טסא־עסלארער יודען געפ"ערט וואורדע!)

* (איין קאנג, דער זיינען טהראן פערלאסען ווילל.) איינע מאדריטער דעפעשע פאם 29-טען דיעזעם מעלדעט: דיא ליבעראלע פארטיא פארטיגאלס קעמפפט ווידע איינגען מאנאטען פיר דיא ערוויטערונג דער אלטקס־פרייהייטען מיט אלטער העפטיגקייט, דאס דער קא־ניג אים אייגער הערבער דען עגטשלוס געפאסט, דען טהראן צו פערלאסען אונד דיא רעגיערונג זאפארט דעם קראנפרייצען צו איבערגעבען. דער קראנפרייץ, דער בעראנגלך איינע פרינצעסען אים דעם עסטערריך־אונגארישען הערשערהויז הייראטהען ווילל, בעגיגסטיגט וועדערזיטש דיא פרי־הייטלכען בעשטרעבונגען דיעזער ליבעראלען פארטיא. ער האט עס בעריטס ווידערהאלט אים־געשפראכען: „גלאנגע איך איץ דען טהראן, דאנן מוס אין פארטיגאל דיעזעלבע פרייהייט הערשען, ווייא איך דער עסטערריך־אונגארישען מאנארכיע. דיא נייעסטע געשיכטע עסטערריך־אונגארנס האט יא דען בעוויז גלייפפערט, דאס מאן מיט דער פרייהייט נור לייכטער ווערען קאן, אלס מיט דעם אבסאלוטיסמוס. דייסבראטה, דייסבראטה אונד דעלעגאציאנען בעווילליגען יא אללערדילך גערנע אין זאלך האהעם קרייגען. אונד פערוויאלטונגס־באהשעט, ווייא אין זאלכעם איינע אבסאלוטע רע־גערונג מיט אללען מיטטעלן דער געוואלט אונ־מאגלך העטטע אויפברינגען קאנגען. וואצו אלזאו דארט געוואלט אין אנווענדונג ברינגען, וא מאן מיט גוטע פיעל בעססער אללעם דורכפיה־רען קאנן!"

* (יודענפרייהייט בעם יודענגאס.) אין דער רעזידענצ־שטאדט עסטערריכס וואורדע אין נייעם אינווער־זטעטס־גבייד געבויט. דיעזער טאגע בעגאנגען דיא ערסטען פאללעזונגען דער פראפעסאר־ען אין דיעזעם נייען געבייד. דא מאכטען אבער דיא שוט־דענטען אין דעם פאם־טראגס־זאאלע דעם פראפעס־סאר מאאסען אינען פורכטבארען שלאג־דאל, ווייל דיעזער אינסט אים לאנדטאגע צו גוגסטען דער טשעכען געשטיממט האט. אבער דיא שקאנדאלמאכענדען שטודענטען שרען העבריא נ־יכט בלאם: „הנים מיט דען טשעכען!", זאגדערן גלייכצייטיג איך: „הנים מיט דען יודען!" — ווען דיא דייטשען אינד טשעכישען שטודענטען זיך גע־גענזייטיג דיא קאפפע אינשלאגען וואללען, זא האבען ווייר נ־יכטס דאגעגען אינצו־ווענדען. ווייא וואל־לען דיעזע שרייקען אבער פאן דען יודען האבען? — ווערדענ יעדאך דיא שטודענטען אינע זאלכע יודענפיינדלכקייט בעקונדען, דאס זיינע מאיעסטעט, דער קאנג, וויא דיא הייטיגען צי־טונגען מעלדען, דערען גרעפעל, אבער־וגשאן דעם סאבאלטשער קאמיטאט, דען „לאנ־פאלד־אדען" ערטהיילט, ווייל הערר גרעפעל בע־שטרעבט וואר, ווערדענ דעם טסא־עסלארער שווינדעל־פראצעססען, יערע איסשרייטונג זייטענס דער אנטי־סעמיטען גגגען דיא יודען, זאוואהל אין גרעדזאזא אלס אויך אים גאנצען סאבאלטשער קאמיטאט הינטאנצוהאלטען.

* (צירקוס־בראנד.) גגסטערן נאך 6 אוהר אבענדס בראך אים דעזיגען צירקוס פייער איים, דאס דיא אונגארישע הויפטשטאדט אין גראנ־סען שרעקען פערזעטצט. אים 6 אוהר פפלעגט גגוואהנלך דער צירקוס גגאפפנעט צו ווערדען; דאס פובליקום דרענגט זיך איץ דיא גאלערין הי־נוף, אים אינען גוטען פלאטץ צו ערבערן; דאגו־פפלעגט נאך דיעזער צירקוס אללאבגעדלך גוט בעזוכט צו זיין־אונד עס וואר דאהער דער גרענ־צייסענד, צו זעהען, וויא עלטערן אונד פערוואנדטע, דערען קינדער אונד אנגעהאריגע זיך פאר 6 אוהר אין דען צירקוס בגגאבען, אממערינ הערבאיטטען אונד שרייען: ווייא זיר מיינע קינדער? ווייא איזט מיינע שוועסטער? מיינע טאגטע? אונד דערגלייכען. אינצווישען שטאנד דער גאנצע צירקוס אין העללאמען; דיא גאנצע אינגגענד וואר טאגסהעלל בעלייכטעט. זעלבסט דיא פייערוועהר קאנגגט דעם בראנדע נ־יכט בייקאמען; דער צירקוס וואר גן גאנץ נייערערבאגגט, אבער גלייכלכערווייזע איזט מיין מגעשענעבען צו בעקלאגען. ציפפלליגער ווי־זע וואר דער צירקוס אן דיעזעם אבענדע אים 6 אוהר אבענדס נאך נ־יכט גגאפפנעט, אונד דאס דרוסען פאר דען טהורען שטעהענדע פיבליקום קאנגטע זיך נאך רעכטגייטיג רעגטען.

* (סינגאנגענרוב.) אם 25-טען דיעזעם וואורדע דיא סינגאנגע אין אירמעני (נייט־ראער קאמיטאט) אירסגעריבען. דער שאדען בע־לייפט זיך איץ 00 2 גולדען. — זא מעלדעט איינע טעלעגראפיגיע דעפעשע אים נייטרא. וויא עמאל־זא שיינט, וואורדען אין אירמעני נ־יכט בלאם דיא צרקה־בוכסען אינגעלעגט, זאנדערן צוגלייך איך דיא ספרי תורה, דיא כלי קדש, דיא בענקע אינד דיא „שטעדטע" וויינגעטראגען, דא עס זאגטט נ־יכט בעגרעלך־גרעשיינט, וויא דער אנגעריכטעטע שאדען דיא האהע פאן 3000 גולדען ערייכען קאנן!

געשעפטסבעריכט.

פעסטער-פרייז.

נעטרייידע-געשעפט. פאן וויצען וואר נעפטער וויינע צו מארקטע גגבראכט, דער פערקויף וואר גוט 81.00 מעטער-צענטער וואורדען פערקויפט.

וויצען טריס. 100 מעצ' 78.4 קילא 10,05 גול. 100 מעטרי 77,5 קילא —,10 גולד. 100 מטרי 77,5 קילא ,10 גול. — 400 מטרי 77. קילא —,10 גול. 100 מטרי 77,5 קילא 9.90 גולדען. 100 מעטרי 76.5 ק' 9,90 גולד. 300 מעטר-צענטי 77,3 קילאגראמם 10,07½ גולדען. 100 מעטרי 77. קילא ,10 גולד. — 100 מטרי 76,8 קילא 9,90 גולדען. — 100 מעטרי 77,2 קילא 9,55 גולדען. — 200 מטרי 75. ק' 9.85 גול. 100 מטרי 75.5 ק' 9,80 גול. פעסטער-בארען 500 מעטרי 79.5 קילא 10,05 גולד. — — 200 מעטר-צענטער 78,3 קילא 9,95 גולדען. — — ווייסענבורגער (נייא) 200 מעטרי 77.2 קילא 9,90 גולד. באנאטער 3000 מעטרי. 75. קילא 9,90 גולדען. — אבעיסטריס 2100 מעטרי. 75'8 קילא 9.95 גולדען. — באטשקער 200 מעטרי 75. קילא 9,80 גולד. — וואלאכישער: 300 מעטרי 75,5 קילא —.9 גולד. — (אללעם פיר 3 מאנאטס.)

גרסטע 7.15—7.20 גולד.
קקורוזין 6.15—6,25 גולד.
האפער (נייא) 6,45—6,55 גולד.

פעראנטוואָרטלעכער רעדאקטער: מאיר ברייס.

קאנקורז.

דיא ארטהאדאקסע געמינדע צו מעזא־טע־לענד (ביהאדער קאמיטאט) זוכט איינען געפיפטע שול־לעהרער, וועלכער דער דייטשען אונד אונגא־רישען שפראכע אונד דעם אינטערריכטעס אים תנ"ך מיט פייטש רש"י מעכטיג איזט. יאהרעס גע־האלט 300 גולדען נעבסט גאנצער פערפפלעגונג, אינפערדייאטעטע לעהרער מאגען זיך מיט צייג־נישען אין ארטהאדאקסען רבנים בז צום 8-טען נאוועמבער אין דען פארשטאנד וועדען. רייזע־שפעזען ווערדען נור דעם אקצעפטירטען פערגעטעט.

פרוכט- אונד מעהל-פרייז-טאבעללע.

וויצען (נייע)	קוואלטשע פר. הקטאליטער	פער 100 קילאגראם	
נאדר-אונגארישער	75	.	
„ „	76	.	
„ „	77	9.30 — 9.35	
„ „	78	9.35 — 9,40	
„ „	79	9.45 — 9.50	
„ „	80	9.55 9.60	
„ „	81	9.65 — 9,70	
פעסטער-בארען	75		
„ „	76		
„ „	77	9.55 — 9.60	
„ „	78	9,65 - 9.70	
„ „	79	9.75 — 9 85	
„ „	80	9,90 — 9.95	
„ „	81	10,——10 05	
טריס	75	.	
„ „	76		
„ „	77	9.65— 9,70	
„ „	78	9.75 — 9 80	
„ „	79	9.85 - 9.90	
„ „	80	9.95—10 —	
„ „	81	10 05 -10 15	
ווייסענבורגער	76		
„ „	77	9.55 - 9.60	
„ „	78	9.65 — 9.70	
„ „	79	9.75 — 9 85	
„ „	80	9 90 — 9.95	
„ „	81	10.——10,05	

פריכטע	פער הקטאליטער	פער 100 קילאגראם
קאן	70 —	7 80 — 7 50
נעטסע מאלץ	62	— —
מוסטער	62	7.50— 7.25
האפער	40	6 95 6 60
קוקורוז באנאטער	75	6 30 6.25
אנדערע	73	6 20 6.15
הייזע	—	7 10 — 9 80
וויצען	פער הערבסט פריז-ראט	9 60 10 22
קוקורוזין		— —
נעטסע מאלץ		7.06
האפער		— —
רעפס		— —

זאק-מעהל		קר. פר.
נומער	0	19 30
„	1	18 80
„	2	18 30
„	3	17 +0
„	4	16 60
„	5	15 60
„	6	14 60
„	7	13 70
„	8	12 80
„	8½	11 30
דער זאק צו 100 קילאגראם פריי זאק באהן.		

שפיריטוס: אלטע מעטאלט פערקעפט	35,75
„ נייע „ קאשאפפל	33 —

קורז-טאבעללע פאם 30. אקטאבער.

גערד-קורז	קר.	פר.
וולבערי-אשיא	100	
הוקאמען	5 74	
עקטערליין-אונגארישע 8 גולדען נאלד-		
שטק (20 פראנקס)	9 55	
נאפאלעאנדאר	9 55	
דייטשע רייכסבאנקנאטען	58 90	
20 מארק-שטיקע	11 78	
פאטסע-דוקאט	1 16	

ראזע		
1854-ער 4-פרעדענזיגע שטאאטס-לאזע	—	120
1860-ער „ נאמצע	—	131
דעסאע „ אלטע	—	137
1864-ער לאזע צו 100 גולדען	—	168
דעסאע „ 50	—	167
לאמא רעטענזיגע	—	37
שוויצער-לאזע	—	25
קרעדיט-לאזע	—	68
לאזע-לאזע צו 40 גולדען	—	36
אונגארישע סט-פאנריס לאזע.	—	110
אינזבוקער לאזע	—	21
קלערלינגען לאזע צו 10 גולדען	—	17
קראקויער לאזע „ 20 „	—	18
אפטער לאזע „ 40 „	—	38
פאלס לאזע „ 40 „	—	35
וולאלם לאזע „ 10 „	—	20
פאלס לאזע „ 10 „	—	51
זאלצבורגער לאזע „ 20 „	—	22
פס.-נונאמס לאזע „ 40 „	—	47

ראזע		
מאנטלהים לאזע צו 20 גולד.	23	50
פרינסטער לאזע „ 100 „	126	50
דעסאע „ 50 „	64	50
וויאלדשטיין לאזע „ 20 „	26	50
וולדשטיין-לאזע „ 20 „	—	40
אונגארישע-לאזע צו 100 גולד.	—	13
פרינסטאל לאזע	109	80
וויענערלאזע.	—	125

ווערטה-פאפיערע		
אונגארישע פאלריינטע 6%	119	50
דעסאע „ צו 4%	87	05
אונגארישע פאסטע-דעסאע	5	55
אונגארישע זינזינזפאפפנזנזן.	—	99
פרעמדע באנאטער	8	50
דונגענזיגע	—	8
נאר צינזע	98	30
בוקאוינע	—	97
אונגארישע אייזענבאהן-אנלעהן	—	138
וויינבערגער-אנלעהן-אנלעהנזן	—	97
פפאנדזבריעף דער אונגארישען באנקען.		
פרעמדע צו 5 אינטאלט פרעצענט	—	101
דער אונגארישען הייפאטהעקען באנק צו 5½ פרעצענט	101	75
דער אונגארישען אללגעמיינען באנקען.		
פרעמדע אינטאלט צו 5½ פרעצענט	98	50
דער פפס.-באנקען	97	—
„ נאדר-פפס.-באנקען	146	75

Budapest, 1883. — Druck, .v M. Burian Waitznerboulevard.

Eigenthümer und verantwortlicher Redakteur: M. REIS.

זאָבאַלד זיא ערלישט, איזט ווידער פינסטער. מאַן ערצעהלט פאַן איינעם בייער, דער איינסט איך דען נעדאַנקען קאָם, נעגען מיטטאַג דיא זאַנגענ. שטראַהלען אין איינעם זאַקע איפצוזאַמענגען אונד זיא דאַנן דעם נאַכטס אין איינעם צימער ווידער איסצולאַסען, דאַמיט ער דאַ קערצען אונד אַל ערשפּאַרע. זעלבסטפערשטענדליך וואַר איהם דיע- זער פערזוך ניכט געלונגען — אונד דענאָך איזט עטוואָס אין דער זאַכע. עס גיבט איינען שטיין, דען מאַן בונאָנישען שטיין הייסט: דיעזער בעזיטצט דיא איינענשאַפט, דאַס ווענן מאַן איהן דעם טאַגס לאַנגע דעם זאַנגענליכטע איסזעטצט, זאָ שטראַהלט ער דאַס ביא טאַג איינגעזאַנגענע ליכט דעם נאַכטס ווידער איס. — נון, דיא עלעקטריציטעט אין יענען דראַהט-זינדנגען דויערט נור זאָ לאַנגע, זאָ לאַנגע דיעזעלבען אין בעזעגונג זינד: זאָ אַבער דיא בע- ווענגונג איפדאַרט, זאָ פערשווינדעט ווידער דיא עלעקטריציטעט. — נון איזט דיא פראַגע: גיבט עס דער ניכט אין מיטטעל, וואָמיט מאַן דיא זאָ ער- צייגטע עלעקטריציטעט איך פיר לענגערע צייט איפבעוואַהרען קאָנטע? קאָנטע מאַן ניכט דאַ, זאָ וויא עס יענער בייער געמאַכט, פאַן דען פיעלען די- נאַמאָ-עלעקטריסען מאַשינען דער ווידער איס- שטעללונג אין געפעס פאַלל עלעקטריציטעט נאָך דיזע בריינגען אונד דיא גראַפאַטיגען ווירקונ- גען דעזעלבען צייגען?

דיא אנטוואָרט איך דיעזע פראַגע בריינגען ווי אין נעכסטער נוממער, אין וועלכער ווי איזזערען אַטיקעל איבער דיא עלעקטריציטעט אבשליעסען.

פערשיעדענע נייאיגקייטען.

* (אינזער קראַנפרינגע- פאַאר) טריפט מאָרגען (זאָנטאָג) אין בער- לין אין. וויא איזט דער דייטשען הייפט-שטאַדט טע- לעגראַפירט ווירד, ווערדען דאָרט דיא אימפאַאס- סענדסטען פאַרבערייטונגען געפראַפען פיר דען עמפאַנג דעם קראַנפרינגען רודאָלף אונד דער קראַנפריצעססין שטעפאַניע. נאַמענטליך ווערדען מערערע האָפ-אַנדען פעראַנשטאַלטעט ווערדען, אין דענען קראַנפרינין רודאָלף טהיילנעהמען ווירד. — דיא „אַלגעמיינע ווענער צייטונג" שרייבט הינ- ריבער: „דיא רעדע, וועלכע גראַף קאַלנאָקי אין דער עסטער דייטשען אונד דער אינגאַרישען דעדיגאַ- ציאָן געהאַלטען, האַט אם בערלינער האָפ אייגען זעהר נעסטיגען אינדרוק געמאַכט, ווייל אין דער- זעלבען דאַס בונדעס צווישען עסטערריך-אונגאַרן אונד דייטשלאַנד אם מיסטען בעטאָנט וואָרדע. אים דיעזער צופריעדענהייט איסדרוק צו גיבען, לייט דער גרייזע קאַזער ווילהעלם זאָגליך אין איינע-

---

גון קאָם פייעלבליים אין דען פאָרזאַאל, אונד זאַ- וויא פיילינע אונד פרייא אָפענהייס זיך ענטפערנען וויאָלען.

„וואָס איזט, מיינע דאַמען! (זאָנטע טיטעלבליים) מיס- טען זיא דענן אויך פערזיכט, דאַס זיא זיך שנעלל איילען."

„זיא פערזיכטן?" רופט פיילינע. אין דערען קאָפ עטוואַס אַלגעם קלאָר וואָרדע.

„אַ, פרייסען! (זאָנטע טיטעלבליים) איין וויכטיגעס געשעפט ווייס מיך אַב."

„אונד וואָנן ריכטן זיא?" — פראַגט פיילינע מיט זאָ פערגנדערטער שטימע, דאַס אירע מיטטער זיא פאָללער שרעקען אנגליקטע.

„אַס 1 אוהר! (אנטיאָרטעטע טיטעלבליים) איך מיס מיך פאַן דען דאַמען עמפפעהלען, דאַ איך נאָך איינע בעפעהלע צו ערטהיילען האָבע."

„פאַנגי בליבט אַלזאָ אַלליין! (זאָגטע פיילינע צו זיך) זיא האַט קאָנסקי נעזאָגט, דאַס איך בי דיר אַלליינע, אַלס ער מיר פאַן דיינעם קלוג געשפּראַ- כען. ער בליבט דיא נאַכט איבער ביא אירע."

דאַס שפּראַך אבער פיילינע זאָ לייז, דאַס עס דיא מיטטער דייטליך האָרטע

דיא קלוגע פרייא אָפענהייס אינטערעסאַנטע אבער אירע איפרעגונג: זיא וואָסטע, דאַס דאַ אים פאָרזאַאל קיין פלאַטען פיר איין דריאַיטעגעס וויטעגעס געשפּרעך וויא, אונד זיא אנטע דזאַגט צו פיילינע: „קאָמ! ווי מיסטען אינס פאַן פאַנגי עמפפעהלען."

„איך? (דיעזע פיילינע, פאַללער אבטיגיא אונד אינ- וויללקוריליך צוריקוויכענד, אַלס אַב דיא אינע אונדיינע בע- דייטונג פערזיכטען וואָלטע, דענן דיא דאַמען, וועלכע מיט

ווייטערע בעקאַנטע זיך, פפלעגען זיך בים אינאַינאַנדער- נעהמען צו קיסען אונד צו אומאַרמען.) איך קאָנן פאַנגי ניכט אומאַרמען. וועגען דיא דענן ניכט מיינען מאַנן דאַרף מיט דער פאַנגי."

„וויס אַלזאָ אַלליין?" דיעזע אָפענהייס, דיא זיך ניכט מעהר צוריקהאַלטען קאָנטע.

„איך וויס, דאַס ער אויך לעבראַבער איזט!" דיעזע פיילינע, דיא פאַר איהנען ניכט וויישער שפּרעכען קאָנטע.

פיילינע וואַר אינער אָהנמאַכט נאַהע: דיא מיטטער נאַהם זיא נון וויא אין קינד אונד טרוג. דיא אין דאַס נע- בענ-צימער פייעלבליים אונד שלאָג דיא טהיירע הינטער זיך. — „דיער לענגע זיא אירע מאַמעטער איזט איינען וויאָהן- פיילינע קאָם צו זיך, קוסען אירע מיטטער הענדע אונד זאַגטע: „אַ, מיטטער, איך בין נור אין מענש; איך קאָנן ניכט לענגער שווייגען. דיא וועהרסט, מיין לעבען איזט צע- שטאָרט; אָך! פירדע מיך פאַרט! פאַרט איס דעם דייטע דיעזער שענדליכקייטען!"

„אַ! מיינע נוטע מאַכטער! דיא וואָכטעטס אַלזאָ בי- יעטצט אַללעס. דיא האַסט נעדולדעט, געלעטען אונד ע- מראַגען אונד וואָגעטעס ניכטס אַך! איך וואָסטע וואָהל, דאַס דיא צו דייגער אַלטען מיטטער קיין פערגנינגען דאַסטעטס אונד איך וויל אַ דזמס, דאַס איך דורך דיין קראַנקהאַפטעס איסזעהן דיין אינגעעס לוידען ניכט ע- ראַטהען קאָנטע, איך מראַסטעטע מיך אינטער דאַסטס, דאַס דיא וועגען ניכטס וויסט, אונד איך אָפפערטע זאָ פיי- לעס, אים דיר וועגען דאַס אינגליק צו פערבערגען. — ווייגע ניכט מעהר, מיין קינד, איס מיטלייד מיט מיר; דיא פערזיכט מיר דאַס דעזען, איך בין מיטטעטס שולד; זיך

דען עבען פיר דיא בריסטליכע קורבע ערצאָגען, אים דיעזעס היממעלשרייענדען איבעל אבצוהעלפען, בענאַב זיך הערר באַראָן הורש זעלבסט נאַך יעזשלים. הערר באַראָן הורש ווירד מיט רעכט שאָן יעטצט „מאָנטעפיאָרע II, גענאַנגט. — טהאַטזאַכע איזט דאַס יענע יודען, וועלכע בין דייטשען קאָנען דער מיסס-אָנגערע שטעהען, בעריטס פיעלע שקאַנדאַלע געמאַכט. דיא „בוללען" אין יעזשלים האַבען דיע- זעלבען מיט רעכט איס דער געמיינדע איסגע- שלאָסען. ווי האַבען זיינערצייט מיטגעטהיילט, דאַס איינעם זאָלבען פפליכטפערגעסענען יודען פאַר איינען מאָנאַטען אין קינד, וועלכעס דיא מיסס-אָנגער-שולע בעזוכטע, געשטאָרבען, אונד אַלס מאַן האַזזעלבע ניכט אים „בית הקברות" בעערדי- גען לאַסען וואָללטע, דא איבערפיעלען דיעזע מיס- סאָנגער-יודען דען הגאון מוה' שמואל מאַלאַנטאַ נ' אונד וואָללטען איהן ערוויינען. דא מיס אַללערדינגס אבהילפע געשיעהען ווערדען!

* (דער ווירקליכע איר הערער) דער אנט-סעמיטישען העצען אין דער הייפטשטאַדט איזט ערסט דיעזער טאָגע פאַן דער פאַלגיא פערי- האַפטעט וואָרדען.—עס איזט דיעס אין פערהייראַ- טעטער טשעלער-נעהילפע, נאַמענס בילליק, אַלס דיא אַפלגיא אין איינער וואַהנונג עריטען, אים איינע הויזהורכזוכונג פאַרצונעהמען, פאַנד זיא נור זיינע יאַמעריגע פרייא אונד איינע האַלב-נאַקטע אונד האַלב-פערהונגערטע קינדער. ער וואָרדע ערגליך אין איינער עטטלעגענען נאַסע אייפגעזוכ- דען אונד אין דאַס אבער-שטאַדטהייפטמאַנגס-אַמט געפיהרט. ער וואָרדע פערהאַרט אונד אַנגליך דער אבער-שטאַאַטסאַנוואַלטשאַפט איבערגעגעבען. — בילליק וואַר עס, דער צור צייט, אַלס אַזאַ אונד מאַרין שאַרף הייער וואָרען, מיט איינער גלאַדע- נען פיסטאָלע אין דער האַנד, דאַס אייגערייצט געזינדעל צור פלינדערונג פאַן יידישען הייזערן אונד יידישען געשעפטען אנפיהרטע!

* (גליק אים אונגליק) אין דעם אָרטע באַטש (באַטשער קאָמיטאַט) בראַך אַס 18-טען אָקטאָבער, אים 3 אוהר דעם מאָרגענס, אין דער וואָהנונג דעם נאַסטווירטהעס שווענער פיער אים, צוויי יידישע קינדלעך, ווערטהייטער אונד ליבטענשטיין, דיא אים ווירטהסהויזע איבערנאַכטע. טען ערוואַכטען ערסט, אַלס דאַס גאַנצע הויז בע- דייטס נור נאָך אין פלאַממען-מעער בילדעטע. דורך דיא טהיר קאָנטען זיא ניכט מעהר ענטקאָמ- מען, דא דיעזע בערייטס אין פאַללען פלאַמען שטאַנד. זיא איילטען אין דאַס שלאַפצימער דעס נאַסט-ווירטהעס, דען זיא איס דעס שלאַפע וועק- טען וואָרוס זיך דייא אַללע דורך דאַס פענסטער

האַבען דיך צו יעדר געלעגענ איך וואָר פערגאַרט; דאַבע דיר אַללעס נאַכגעגעבען אונד בין דאַפיר בעשטראַפט."

„נין, מיטטער; איך בין בעשטראַפט, ווייל איך דיר ניכט גהאָרכען וואָללטע, אַך! דיא קינדער בילדען זיך איכטער אין, אירדע מיטטער פערשטעהע ניכטס מעהר. דיא האַבע אירדע איינען לייבען אונד נאַגען דער יינגער דאַס דייטעגע לעבען ניכט. אבער דער מיטטער געהט וויידער! וויא ווייד מיין לעבען יעצטס זיין, אָהנע פערטייען, אָהנע צערטליכקייט, אָהנע באַפענונג! — אַ, מיטטער! איך בין יעדר אונגליקליך! עס וועדע מיר בעס- סער, צו שטערבען!"

„שטערבען? דיא! (דיעזע מאַדאַמע אַפענהייס צאָר- נען) שפּרעך קיינע טהאָרהייטען! שטערבען? אונד וואָרום? ווייל יענער עלענדע מענש דיך פערשטעהט אונד דיך פערראַטהען האַט? דונד זאָלבע מענגער עס וועגען, דאַס מאַן זיך אים אירדענוויללען דען אַאַר וויינשט? נין, מיינע מאַנטער, דיא ווירסט לעבען! דיא ווירסט מיט דייגער אל- טען מיטטער לעבען אונד דיך פאַן דייגעס מאַנגע שייהען; זאָ לאַנגע דיא אַן דער יינגע דייגעס מאַנגעס געשטאַנדען אונד בייא אים געהאַלטען, קאָנגט אונד דורפט איך ניכטס נעגען אירען אינטערעסטען; אבער אין דעמזעלבען אינגענבליקע, אין וועלכעס דיא פאַן אים ווייסט, נעווינגע איך מאַנגע אבער אירען!

(פאָרטזעטצונג פאָלגט.)

יעטצע מאכען ווער פאָלגענדעס שפּיעל: ווער הענגען דיזע בידען גערעדען מאנגעטע געבען איינאנדער, זאָ דאס דער נאָרד-פאָל דעם איינען דעם נאָרד-פאָל דעם אנדערען, דער זיד-פאָל דעם איינען דעם זיד-פאָל דעם אנדערען נאהע קאָממען; זאָפאָרט ווערדען זיך דיזע מיט גראָסער קראָפט אבשטאָסען.

וואָרום? ווייל איך הער יענעס געזעטץ וויא ביי דער עלעקטריציטעט הערשט, דאס גלייכנאמיגע קרעפטע זיך אבשטאָסען, אונגלייכנאמיגע קרעפטע זיך אנציעהען.

נאך דיזעם געזעטצע ווירד הער איך פאָל-גענדעס געשעהען: דער נאָרד-פאָל דעם ערסטען מאנגעטס ווירד זיך דרעהען אסטליך ביז צום זיד-פאָל דעם צווייטען, זאָ דאס איך דער זיד-פאָל דעם ערסטען צום נאָרד-פאָל דעם צווייטען קאָממען ווירד; דענן נור נאָרד-פאָל אונד זיד-פאָל, זיד-פאָל אונד נאָרד-פאָל איינאנדער אָן, ווערענד זיך נאָרד-פאָל אונד נאָרד-פאָל, וויא איך זיד-פאָל אונד זיד-פאָל, זיך גענעזיטיג אבשטאָסען.

ווער האטטען הער אלזאָ איינע האלבע דרעהונג, דיא ערסטע נאָרד-פאָל האט זיך הער פאָן נאָרדען אסטליך נאך זידען געדרעהט.

נון פאָליטזירט הער דער נאטורפאָרשער: וויא ווערע עס, וועגן מאן דען זיד-פאָל דער צווייטען נאָרד-פאָל אין דעמזעלבען אינגעגנליקע, אין וועלכעם דער נאָרד-פאָל דער ערסטען נאָרד-פאָל צו איהם קאָממט, צו איינעם נאָרד-פאָלע מאכען קאָנגטע?— קאָנגטע מאן דאס טהון, זאָ מוסטע דער נאָרד-פאָל דער ערסטען נאָרד-פאָל, ווייל זיך דאָך צווייא גלייכנאמיגע פאָלע אבשטאָסען, ווייטער לייפען אונד זיך פאָם זידען וועסטליך ביז נאָך נאָרדען ווענדען אונד ווייר העטטען דיא איינע נאָנצע דרעהונג: — מאן מוסטע אלזאָ אויך אין מוסטעל קאָממען, וואָמיט מאן דיא פאָלע דעם צווייטען מאנגעטס נאך בעליעבען ווענדען קאָנען.

נון, אין זינע־ר האהען פאָליטיק מיט דער נאָטור איזט דער פאָרשער איך איך דיעזעס מוסטעל געקאָממען.

ווער האבען בעריטס ערקלערט, דאס ווענן מאן אין געוואהנליכעם איזען מיט דראהט אומווקעלט אונד דורך דען דראהט דען עלעקטריציטען שטראָם נעהען לאָסט, זאָ ווירד דאס נעוואהנליכע איזען זאָפאָרט מאנגעטיש. יא, עס האט איינע זאָלכע אנציעהונגס-קראָפט, וויא זיא אין נאטורליכער מאנגעט נאר ניכט האבען קאָנען. אין זאָלכער דורך עלעקטריציטעט ערציגטער מאנגעט קאָנען איך 1000 קילאָגראָמם איזען פאָן בעטרעכטליכער פערנע אן זיך ציעהען. נון קאָממט עס אבער הער דאריך אן, נאך וועלכער רכטונג מאן דען עלעקטריציטען שטראָם דאס איזען אומקרייזען לאָסט. געהט דער שטראָם פאָן רעכטס נאך לינקס, זאָ ווירד דאס איזען דאָרט, וויא דער עלעקטריציטעט שטראָם איינטריטט, נאָרד-פאָל-מאנגעטיש אונד אס צווייטען עגדע, וויא דער שטראָם איסטריטט, זיד-פאָל-מאנגעטיש. געהט אבער דער שטראָם פאָן לינקס נאך רעכטס, זאָ ווירד דאס איזען דאָרט, וויא דער עלעקטריציטעט שטראָם איינטריטט, זיד-פאָל-מאנגעטיש אונד אס צווייטען עגדע, וויא דער שטראָם איסטריטט, נאָרד-פאָל-מאנגעטיש. — הער איזט אלזאָ דאס מוטטעל, דיא פאָלע דעם מאנגעטס נאך בעליעבען צו ווענדען.

דענקען ווייר אונס נון אנשטאָטט יענער ערסטען נאָרד-פאָל דיא שפּיבען (מוטטער-שטאנגען) איינעס ראדעס, וועלכע פאָן זאָלכעם דורך עלעקטריציטעט ערציגטען מאנגעט אומגעבען זינד, זאָ ווערדען דיעזע שפּיבען, וויען דיא פאָלע אן דען מאנגעטען געהאָרינ געווענדעלט ווערדען, פאָן דענזעלבען באלד אנגעצאָגען אונד ווידער ווייטער געשטאָסען. דיא שפּיבען דעס ראדעס מוסטען נון אין אומדרעהונגען געראטהען — אונד עבען הערין שטעקט דיא קונסט, וויא מאן דורך עלעקטרישע מאנגעטע, רעדער אונד מאשינען אין בעוועגונג זעטצען קאנן.

נון איזט יעטצט דיא הויפט-פראגע, וועלכע דען נאטורפאָרשערן פיעל קאָפפּ-צערבעבען מאכט, וואס האבען ווייר ביי דיעזער בעוועגונג דורך דיא עלעקטרא-מאנגעטישען מאשינען געוואָגען? דיא עלעקטריציטעט, וואָדורך דאס איזען נאך בעליעבען עלעקטריש געמאכט ווערדען קאנן, מוס יא דאָך ערסט דורך דיא דינאמא-עלעקטרישע דאמפּפּ-מאשינע ערציגט ווערדען, אונד זאָ לאָסט מאן לייכט בעגלייך דיא שפּיבען יענעס ראדעס דירעקט דורך דיא דאמפּפּ-מאשינע אין בעוועגונג זעטצען! — יא, נאָך מעהר: עס שטעללט זיך זאָגאר הערוס, דאס ביז יענע דינאמא-עלעקטרישע דאמפּפּ-מאשינע איהרע קרעפטע איך יענע עלעקטרא-מאנגעטע ווירקען לאָסט, נעהען 50 פערצענט אן דער ארבייט-ינגלינען קראָפט פערלאָרען. צום בייספּיעל: ווענן דיא דאמפּפּ-מאשינע 100 פּפערדע-קראָפט האט, זאָ קאָנן זיא הער דורך דיא ווירקונג דער עלעקטרא-מאנגעטע שאָן נור 50 פּפערדע-קראָפט אויסאָבען — אונד דא איזט דאָך אממער בעסער, ווענן מאן איינע דאמפּפּ-מאשינע מיט אנדערע אָללען 100 פּפערדע-קראָפט פערוועגדעט!

נון דא האבען אבער דיא נאטורפאָרשער פאָלגענדען צוקונפטפּלאָן: דיא דינאמא-עלעקטרישען מאשינען זאָללען ניכט מעהר דורך דיא טהיערע דאמפּפּ-קראָפט, זאָנדערן דורך בילליגערע קרעפטע אין בעוועגונג געזעטצט ווערדען.

אין נאָרד-אמעריקא עקסיסטירט דער גראָסע נאיאגאָרא-שטראָם, דער נאָך בעדייטענד גראָסער אלס אונזערע דאָנאָ איזט. דענקען ווייר אונס אונזערען גראָסען דאָנאָ-שטראָם פאָן איינער אונגעזעהרען אויגע אין אמעריקא אונד איינע קראָפט אויסגעאיבט ווערדען? — נון, דער נאיאגאָרא-שטראָם אין נאָרד-אמעריקא שטירצט אוים איינער האהע פאָן 150 פוס העראב אונד עגט. ווקעלט נאך איינער בערעכנונג גענען 17 מיללאָנען פּפערדע-קראָפט. דאָרט קאָנגטע מאן אונגעהייער גראָסע דינאמא-עלעקטרישע מאשינען, וועלכע דורך דיזעס אונגעהייער גראָסע אונד אונגעהייער גערעכטען ווערדען, ערריכטען אונד אונגעהייער גראָסע מאסען פאָן עלעקטריציטעט ערצייגען. — דיזעס עלעקטריציטעט קאָנגטע מאן עבען, וויא עס בייס טעלעגראָפירען געשיעהט, מיט דרעהטען נאך אללען וועלט-גענגענדען הינלייטען. צייט אונד עגטפערנונג קאָנגטע דא נאר ניכט אין בעטראכט בעגאָגען ווערדען, ווייל, וויא בעריטס ערווייזען, דיא עלעקטריציטעט אין אינער סעקונדע אינע שטרעקע פאָן 62000 מיללען דורכלייפט.

מיט דיזער בילליגען עלעקטריציטעט קאָנגטען נון אללע מעגשען אויף דער ערדע בילליגע ווערמע, דאס בילליגסטע אונד אללערשאנגסטע ליכט האבען, אונד אללע אירהע ארבייטען פערריכטען לאָסטען. —

דאס וואסער-שאפפען, דאס אלץ-צופיהרען, דאס טרייבען דער נעה-מאשינען, וועלכעם אָפט דען שוואכען פּרוען בעשווערליך איזט — אלל דיעס קאָנגטע מיט עלעקטרישען קרעפטען פערריכטעט ווערדען. ווייר האבען אין דער עלעקטרישען אויסשטעללונג אינע טהעע-מאשינע געזעהען, וויא דא אויף דיא דיינסטע אונד זיכערסטע וויזע דורך דיא פערא־יינונג פאָן צוויא דרעהטען דאס וואסער צום זידען געבראכט ווירד. דאססט איבערראשענד איזט הער דיא עלעקטרישע אזענבאהן צו זעהען, וועלכע אין אינער שטונדע 10 מיללען דורכלייפט, אבער איך נאָך שנעללער געהען קאָנגטע, ווענן מאן זיא לעסט.

אין נעוו-יארק ווירד עלעקטריציטעט דורך דרעהטע אין אללע הייזער זאָ געלייטעט, וויא בייא אונס אין דען גראָסערן שטעדטען דאס גאז אונד אונד דאס וואסער. מאן בעניטצט עס נאך בעליעבען צום קאָכען, צום בעלייכטען אונד צור ארבייטפערריכטונג.

אין דען לעטצטען דרייא יאהרען וואורדע פיעלפאך דיא פראגע אויפגעוואָרפען: וויא מאן דיא עלעקטריציטעט אויך אויפבעוואהרען קאָנגטע? — אוס צוממער צום בייספּיעל איזט עס נור זאָלאנגע העלל, זאָלאנגע דיא פעטראָלעאום-לאמפּע ברענגט, אין דען אויגען האט זיא מיך געבעטען, אללעס אנצוזינען. דען, אום דען פּרוסען אוס דיעזער קלעמפּע צו בעפרייען, איך געשטעהע, איך וואר געיירט. וואהרהאפטיג! מיינע פאנגי האט אין הערין! . . .

עטצט טראט פּוילינע איך איהרע מוטטער צו אונד זאגטע: „מוטטער! לאסט דיהר דיא געשעפטע אין רוהע; פּוילידיע מיך מיר אינינע אינגעגליקע?

צו איהרעם שרעקען זאה נון פרוא אפּפענהיים, דאס איך איהרע טאָכטער היער וויא, אונד מיט ערשטיגען פראגטע זיא: „וויא קאָממט דיא הערהער?

ווערענד דיזעס געשפּרעכעס צווישען מוטטער אונד טאָכטער נגנ טיטעלבוים צו זיינער פרוא אונד מאכטע איהר דיא מוטטהיילונג, דאס ער מיט דעם צוגע, דער אום 1 איהר נאך מוטטערנאכט אבגעהט, נאך בעליבן ווייזען מוסטע.

עטצט זאה פאנגי, וויא פּוילינע איהרען מאנן, דען פּרוסען, צו זיך הינגעווינקט, אונד דיא הארטע, וויא פּוילינע צו איהרעם מאנגע זאגטע: „דיא ווירסט נאך איינער האלבען שטונדע מיט מיר נאך הויזע נעהען; איך פּוילע מיך אונוואהל.“

פאנגי האט דעם פּרוסען פערשטאָללען צוגעווינקט, דאס ער נ י כ ט נאך הויזע נעהען זאָלל.

פּוילינע האטטע דיזעס ווינק בעמערקט, דיא וואורדע נאך בלעסער וויא צוגאָר: „דער שווייס טראט איהר איף דיא שטירנע; דיא צוטטערטע אונד קאָנגטע זיך קוים האלטען, ווידערם דיא איהרען מאנן נאך נעטצא אין דער אונטערשטע פאנגיס איכערראשט, האטטע זיא פון פערטיגדע אין איינער געזעללשאפט צו ערשיינען, אין וועלכער איהר מאנן אונד פאנגי צוזאמענגעקאָממען; דען דיא פּרוסטע, דיא קאָנגטע דורך דיא לעבעס-בליקע, וועלכע פאנגי דעם אין דען אויגען האט דיא מיך געבעטען, אללעס אנצוזינען. דען, אום דען פּרוסען אוס דיעזער קלעמפּע צו בעפרייען, איך געשטעהע, איך וואר געיירט. וואהרהאפטיג! מיינע פאנגי האט אין הערין! . . .“

עטצט טראט פּוילינע איך איהרע מוטטער צו אונד זאגטע: „מוטטער! לאסט דיהר דיא געשעפטע אין רוהע; פּוילידיע מיך מיר אינינע אינגעגליקע?

צו איהרעם שרעקען זאה נון פרוא אפּפענהיים, דאס איך איהרע טאָכטער היער וויא, אונד מיט ערשטיגען פראגטע זיא: „וויא קאָממט דיא הערהער?“

ווערענד דיזעס געשפּרעכעס צווישען מוטטער אונד טאָכטער נגנ טיטעלבוים צו זיינער פרוא אונד מאכטע איהר דיא מוטטהיילונג, דאס ער מיט דעם צוגע, דער אום 1 איהר נאך מוטטערנאכט אבגעהט, נאך בעליבן ווייזען מוסטע.

עטצט זאה פאנגי, וויא פּוילינע איהרען מאנן, דען פּרוסען, צו זיך הינגעווינקט, אונד דיא הארטע, וויא פּוילינע צו איהרעם מאנגע זאגטע: „דיא ווירסט נאך איינער האלבען שטונדע מיט מיר נאך הויזע נעהען; איך פּוילע מיך אונוואהל.“

פאנגי האט דעם פּרוסען פערשטאָללען צוגעווינקט, דאס ער נ י כ ט נאך הויזע נעהען זאָלל.

פּוילינע האטטע דיזעס ווינק בעמערקט, דיא וואורדע נאך בלעסער וויא צוגאָר: „דער שווייס טראט איהר איף דיא שטירנע; דיא צוטטערטע אונד קאָנגטע זיך קוים האלטען, ווידערם דיא איהרען מאנן נאך נעטצא אין דער אונטערשטע פאנגיס איכערראשט, האטטע זיא פון פערטיגדע אין איינער געזעללשאפט צו ערשיינען, אין וועלכער איהר מאנן אונד פאנגי צוזאמענגעקאָממען; דען דיא פּרוסטע, דיא קאָנגטע דורך דיא לעבעס-בליקע, וועלכע פאנגי דעם

פאָלליעטאָן.

איינע מיש-עהע.

(30-טע פאָרטעטצונג.)

פרוא אפּפענהיים האטטע פאָן דער פּלוכט פיינעלשטאָקס אונד וואָללטע דען טיטעלבוים ערוויטען, דעם פּיינעל-שטאָק נאך בעדלען נאכצווייען אונד דאָרט מיט איהם דיא זאכע וואָוויס צו בריינגען, דאס דער פּרוסס וועגנסטענס מיט אונבעפלעקטעם נאמען אויס דעם אונטערגעהטען הערוס. קאָממט. פרוא אפּפענהיים לענגט איהם זאגאר איינען וואהל דורכראכטען פלאָה אָאר, אונד טיטעלבוים וועלכסט זאה איין, דאס דיעס נאָך דער בעסטע וועג וויא, אום דען פּרוסען צו רעטטען. —

„אגען וויא מיר, מיין ליעבער טיטעלבוים! וואס איך מיט איהנען אינער דען פּרוסען בעשפּרעכען בלייבט יא דאָך אינטער אונס איין געהיימנים?“— זאגטע פרוא אפּפענהיים.

„גיינאגר דאך דאָפאָן עטוואס ווייסען. (זאגטע טיטעלבוים) איך שפּרעכע מיט קיינער וועלט דאריבער, אלס נור מיט מיינער פרוא. אבער מיינע פרוא אונד איך, ווייר זינד זא אייגס.“

„אלזאָ וויא האבען איהרער פרוא דאס גאנצע פּערהעלטנים קאָנגטען צו יענער אינטערקאָנפּעסאָנעללען נאגט ענטדעקט?“

„יא, אונד וויא דעטטען דיא נוטע יעטצט ערזען זאָלען, וויא איהר דיעזע אנגעלעגענהיים דעם פּרוסען צו הערצען גינג: דענן וויא זיך דיא איהרען ווהר צוגעטראגען אוזט, אונד דיא אנגעלעגענהיטען איהרעס שווייגעריזאהנעס ערוויזען דיא עבען זא, וויא איהרע אייגענען מיט טרענען

אין דען אויגען האט זיא מיך געבעטען, אללעס אנצוזינען. דען, אום דען פּרוסען אוס דיעזער קלעמפּע צו בעפרייען. איך געשטעהע, איך וואר געיירט. וואהרהאפטיג! מיינע פאנגי האט אין הערין! . . .“

עטצט טראט פּוילינע איך איהרע מוטטער צו אונד זאגטע: „מוטטער! לאסט דיהר דיא געשעפטע אין רוהע; פּוילידיע מיך מיר אינינע אינגעגליקע?

צו איהרעם שרעקען זאה נון פרוא אפּפענהיים, דאס איך איהרע טאָכטער היער וויא, אונד מיט ערשטיגען פראגטע זיא: „וויא קאָממט דיא הערהער?“

ווערענד דיזעס געשפּרעכעס צווישען מוטטער אונד טאָכטער נגנ טיטעלבוים צו זיינער פרוא אונד מאכטע איהר דיא מוטטהיילונג, דאס ער מיט דעם צוגע, דער אום 1 איהר נאך מוטטערנאכט אבגעהט, נאך בעליבן ווייזען מוסטע.

עטצט זאה פאנגי, וויא פּוילינע איהרען מאנן, דען פּרוסען, צו זיך הינגעווינקט, אונד דיא הארטע, וויא פּוילינע צו איהרעם מאנגע זאגטע: „דיא ווירסט נאך איינער האלבען שטונדע מיט מיר נאך הויזע נעהען; איך פּוילע מיך אונוואהל.“

פאנגי האט דעם פּרוסען פערשטאָללען צוגעווינקט, דאס ער נ י כ ט נאך הויזע נעהען זאָלל.

פּוילינע האטטע דיזעס ווינק בעמערקט, דיא וואורדע נאך בלעסער וויא צוגאָר: „דער שווייס טראט איהר איף דיא שטירנע; דיא צוטטערטע אונד קאָנגטע זיך קוים האלטען, ווידערם דיא איהרען מאנן נאך נעטצא אין דער אונטערשטע פאנגיס איכערראשט, האטטע זיא פון פערטיגדע אין איינער געזעללשאפט צו ערשיינען, אין וועלכער איהר מאנן אונד פאנגי צוזאמענגעקאָממען; דען דיא פּרוסטע, דיא קאָנגטע דורך דיא לעבעס-בליקע, וועלכע פאנגי דעם

פּרוסען צוגעווינקט, אין צאָרן געראטהען אונד זיך צו איינעם שרעקליכען הינריסען לאסטען, דען זיא נאכהער בעריען ווירדע. —

דער פּרוסס פערשטאנד פאנגיס ווינק; ער ווענדעטע זיך צו זיינער פרוא אונד זאגטע: „מיינע טהייערע פּוילינע! מיר איזט זאָעבען איינעגאללען, דאס איך דאָך דיעזען אבענד, עהע איך נאך הויזע צוריקקעהרע, אין דען קלוב נעהען מוס. איך האבע דא מיין וויאָרט גגעגבען אונד דאך ניכט פערהלען. ענטשולדיגע מיך אלזאָ אונד בלייבט מוטטער, דך צו בעגלייטען.“

„עס איזט גוט, (אנטוואָרטעטע פּוילינע מיט צוטטערנדער שטיממע), איך ווערדע מיינע מוטטער דאהיים בלייבען. נעהטט דיא זאָפאָרט אין דען קלוב?“

„יא, נור מוס איך מיך צופאָר פאָן דער הויפּטפרוא, פאָן פאנגי ווערפּפענהיים.“

פּוילינע גינג אין דען פאָרזאאל, אום איהרען מאנטעל אויפצונעהמען, דאך קאָנגטע דיא דורך דען פאָרזאאל דעם פאָרזאאלעס ווערען, וויא קאָנגטע איך פאנגי צוגאללען אונד דיעזער זיך הערצליך דיא האנד דריקטע.

„וואס ניכט עס?“ פראגטע דער פּרוסס דיא פאנגי.

„ניכטס, אלס דאס דיא הייר בלייבטס! מיין מאנן ווייזט אום! אויך פאָרט: אונזערע געטטע ווערדען זיך גיכט זעהר שטטע ענטפערען; נעהט אין דען נאכטען הינגעטע אונד וויאגטע דאָרט אום נאכטגעהיט. דיא טהייע צוריקגעטרעפען, וועלכע אין מיין שלאפצימטער פּרוסס, ווייר אָפּפען בלייבען; ווענן זיך אללעס ענטפערען דאס, דאן קאָממט דיא הייזע.“

אין נאָרד-אמעריקא עקסיסטירט דער גראָסע נאיאגאָרא-שטראָם, דער נאָך בעדייטענד גראָסער אלס אונזערע דאָנאָ איזט. דענקען ווייר אונס אונזערען גראָסען דאָנאָ-שטראָם פאָן איינער אונגעזעהרען אויגע אין אמעריקא אונד איינע קראָפט אויסגעאיבט? — נון, דער נאיאגאָרא-שטראָם אין נאָרד-אמעריקא שטירצט אוים איינער האהע פאָן 150 פוס העראב אונד עגט. ווקעלט נאך איינער בערעכנונג גענען 17 מיללאָנען פּפערדע-קראָפט. דאָרט קאָנגטע מאן אונגעהייער גראָסע דינאמא-עלעקטרישע מאשינען, וועלכע דורך דיזעס אונגעהייער גראָסע אונד אונגעהייער גערעכטען ווערדען, ערריכטען אונד אונגעהייער גראָסע מאסען פאָן עלעקטריציטעט ערצייגען. — דיזעס עלעקטריציטעט קאָנגטע מאן עבען, וויא עס בייס טעלעגראָפירען געשיעהט, מיט דרעהטען נאך אללען וועלט-גענגענדען הינלייטען. צייט אונד עגטפערנונג קאָנגטע דא נאר ניכט אין בעטראכט בעגאָגען ווערדען, ווייל, וויא בעריטס ערווייזען, דיא עלעקטריציטעט אין אינער סעקונדע אינע שטרעקע פאָן 62000 מיללען דורכלייפט.

מיט דיזער בילליגען עלעקטריציטעט קאָנגטען נון אללע מעגשען אויף דער ערדע בילליגע ווערמע, דאס בילליגסטע אונד אללערשאנגסטע ליכט האבען, אונד אללע אירהע ארבייטען פערריכטען לאסטען. —

דאס וואסער-שאפפען, דאס אלץ-צופיהרען, דאס טרייבען דער נעה-מאשינען, וועלכעם אָפט דען שוואכען פּרוען בעשווערליך איזט — אלל דיעס קאָנגטע מיט עלעקטרישען קרעפטען ווערדען. ווייר האבען אין דער עלעקטרישען אויסשטעללונג אינע טהעע-מאשינע געזעהען, וויא דא אויף דיא דיינסטע אונד זיכערסטע וויזע דורך דיא פערא־יינונג פאָן צוויא דרעהטען דאס וואסער צום זידען געבראכט ווירד. דאססט איבערראשענד איזט הער דיא עלעקטרישע אזענבאהן צו זעהען, וועלכע אין אינער שטונדע 10 מיללען דורכלייפט, אבער איך נאָך שנעללער געהען קאָנגטע, ווענן מאן זיא לעסט.

אין נעוו-יארק ווירד עלעקטריציטעט דורך דרעהטע אין אללע הייזער זאָ געלייטעט, וויא בייא אונס אין דען גראָסערן שטעדטען דאס גאז אונד אונד דאס וואסער. מאן בעניטצט עס נאך בעליעבען צום קאָכען, צום בעלייכטען אונד צור ארבייטפערריכטונג.

אין דען לעטצטען דרייא יאהרען וואורדע פיעלפאך דיא פראגע אויפגעוואָרפען: וויא מאן דיא עלעקטריציטעט אויך אויפבעוואהרען קאָנגטע? — אוס צוממער צום בייספּיעל איזט עס נור זאָלאנגע העלל, זאָלאנגע דיא פעטראָלעאום-לאמפּע ברענגט,

פאָלליעטאָן.

איינע מיש-עהע.

(30-טע פאָרטעטצונג.)

פרוא אפּפענהיים האטטע פאָן דער פּלוכט פיינעלשטאָקס אונד וואָללטע דען טיטעלבוים ערוויטען, דעם פּיינעל-שטאָק נאך בעדלען נאכצווייען אונד דאָרט מיט איהם דיא זאכע וואָוויס צו בריינגען, דאס דער פּרוסס וועגנסטענס מיט אונבעפלעקטעם נאמען אויס דעם אונטערגעהטען הערוס. קאָממט. פרוא אפּפענהיים לענגט איהם זאגאר איינען וואהל דורכראכטען פלאָה אָאר, אונד טיטעלבוים וועלכסט זאה איין, דאס דיעס נאָך דער בעסטע וועג וויא, אום דען פּרוסען צו רעטטען. —

„אגען וויא מיר, מיין ליעבער טיטעלבוים! וואס איך מיט איהנען אינער דען פּרוסען בעשפּרעכען בלייבט יא דאָך אינטער אונס איין געהיימנים?“— זאגטע פרוא אפּפענהיים.

„גיינאגר דאך דאָפאָן עטוואס ווייסען. (זאגטע טיטעלבוים) איך שפּרעכע מיט קיינער וועלט דאריבער, אלס נור מיט מיינער פרוא. אבער מיינע פרוא אונד איך, ווייר זינד זא אייגס.“

„אלזאָ וויא האבען איהרער פרוא דאס גאנצע פּערהעלטנים קאָנגטען צו יענער אינטערקאָנפּעסאָנעללען נאגט ענטדעקט?“

„יא, אונד וויא דעטטען דיא נוטע יעטצט ערזען זאָלען, וויא איהר דיעזע אנגעלעגענהיים דעם פּרוסען צו הערצען גינג: דענן וויא זיך דיא איהרען ווהר צוגעטראגען אוזט, אונד דיא אנגעלעגענהיטען איהרעס שווייגעריזאהנעס ערוויזען דיא עבען זא, וויא איהרע אייגענען מיט טרענען

אין דען אויגען האט זיא מיך געבעטען, אללעס אנצוזינען. דען, אום דען פּרוסען אוס דיעזער קלעמפּע צו בעפרייען. איך געשטעהע, איך וואר געיירט. וואהרהאפטיג! מיינע פאנגי האט אין הערין! . . .“

עטצט טראט פּוילינע איך איהרע מוטטער צו אונד זאגטע: „מוטטער! לאסט דיהר דיא געשעפטע אין רוהע; פּוילידיע מיך מיר אינינע אינגעגליקע?

צו איהרעם שרעקען זאה נון פרוא אפּפענהיים, דאס איך איהרע טאָכטער היער וויא, אונד מיט ערשטיגען פראגטע זיא: „וויא קאָממט דיא הערהער?“

ווערענד דיזעס געשפּרעכעס צווישען מוטטער אונד טאָכטער נגנ טיטעלבוים צו זיינער פרוא אונד מאכטע איהר דיא מוטטהיילונג, דאס ער מיט דעם צוגע, דער אום 1 איהר נאך מוטטערנאכט אבגעהט, נאך בעליבן ווייזען מוסטע.

עטצט זאה פאנגי, וויא פּוילינע איהרען מאנן, דען פּרוסען, צו זיך הינגעווינקט, אונד דיא הארטע, וויא פּוילינע צו איהרעם מאנגע זאגטע: „דיא ווירסט נאך איינער האלבען שטונדע מיט מיר נאך הויזע נעהען; איך פּוילע מיך אונוואהל.“

פאנגי האט דעם פּרוסען פערשטאָללען צוגעווינקט, דאס ער נ י כ ט נאך הויזע נעהען זאָלל.

פּוילינע האטטע דיזעס ווינק בעמערקט, דיא וואורדע נאך בלעסער וויא צוגאָר: „דער שווייס טראט איהר איף דיא שטירנע; דיא צוטטערטע אונד קאָנגטע זיך קוים האלטען, ווידערם דיא איהרען מאנן נאך נעטצא אין דער אונטערשטע פאנגיס איכערראשט, האטטע זיא פון פערטיגדע אין איינער געזעללשאפט צו ערשיינען, אין וועלכער איהר מאנן אונד פאנגי צוזאמענגעקאָממען; דען דיא פּרוסטע, דיא קאָנגטע דורך דיא לעבעס-בליקע, וועלכע פאנגי דעם